

ВАРХОЛ ЙОСИФ

доктор філософії (PhDr), завідувач відділу духовної культури Словацького національного музею – Музею української культури у Свиднику (Словаччина) (1978–2017)

VARKHOL YOSYF

a Ph.D., a head of Spiritual Culture Department of the Slovakian National Museum – Museum of Ukrainian Culture in Svydnyk (Slovakia) (1978–2017)

Бібліографічний опис:

Вархол, Й. (2021) [Рецензія] MY A ONI. Domáci a cizí v lidové tradici / Petr Číhal, ed. Uherské Hradiště, 2019, 317 s. *Народна творчість та етнологія*, 1 (389), 136–138.

Varkhol, Yo. (2021) [Review] WE AND THEM. Domestic and Foreign in Folk Traditions / Petr Číhal, ed. Uherské Hradiště, 2019, 317 pp. *Folk Art and Ethnology*, 1 (389), 136–138.

[Рецензія] MY A ONI. Domáci a cizí v lidové tradici / Petr Číhal, ed. Uherské Hradiště, 2019, 317 s.

4–5 червня 2019 року в Словацькому музеї в Угерському Градішті (Slovackém muzeu v Uherském Hradišti), що на Моравії, за підтримки Міністерства культури Чеської Республіки відбулася Міжнародна наукова конференція «МИ і ВОНИ. “Домашні” і “чужі” в народній традиції». У роботі конференції взяло участь 23 дослідники народної культури – наукові працівники академій, деяких факультетів етнологічного спрямування, а також фахові дослідники народної культури з музеїв Моравії, Силезії, Чехії та Словаччини, які впродовж останніх двох років спрямовували свою увагу на вивчення вищезазначеної тематики конференції, яка стала продовженням низки надзвичайно цікавих етнологічних студій, тематично спрямованих на вибрані аспекти духовної культури.

Нещодавно вийшов друком науковий збірник матеріалів зі згадуваної конференції – «МИ і ВОНИ. “Домашні” і “чужі” в народній традиції» (MY A ONI. Domáci a cizí v lidové tradici / Petr Číhal, ed. Uherské Hradiště, 2019. 317 s.), у якому подано комплексний аналіз маловідомих наукових матеріалів. У Передмові до видання – «Ми і вони, домашні / чужі» – Александра Навратілова (Брно), окрім іншого, зазначила: «Компарація, заснована на соціокультурних профіляціях “ми і вони”, в етнології належить до ключових способів відносин у традиційних спільнотах. Вона має першорядне значення при встановленні колективної позиції щодо “чужих”, особливо, коли це стосується охорони власної території, способу життя, віросповідання, вмонтування спільноти і сім’ї до соціальної структури й норм, цінностей та поглядів. Ці відносини були спрямовані на етнодиференційні компоненти, були задіяні в моделюванні менталітету, становленні поведінки, символічних форм та інтерактивної комунікації».

До наукового збірника ввійшли всі доповіді, виголошені під час конференції. З-поміж інших праць, збірник містить розвідки «“Ми” і “вони” в соціокультурних ідентифікаціях і перемінах поховального ритуалу в ХХ ст.» Александри Навратілової (Брно), «Ремісники і “халтурники”» Ярміли Пехової (Брно), «Відмінності у ставленні сучасної сільської спільноти під час храмового свята в Угерському Градішті (дівчата – хлопці, незаміжні – жонаті)» Людмили Тарцалової (Угерске Градіште), «Ми і вони – ставлення словацького суспільства до сучасних мігрантів і міграційних процесів» Сільвії Летавайової (Нітра), «Храмове свято на Моравії з погляду “ми” і “вони”» Еви Вечеркової (Брно), «Народні звичаї і традиції перед Другою світовою війною в області Чеського Крумлова» Аліци Гласерової (Чеський Крумлов), «Великодня та святодушна їзда верхи на конях та її учасники» Елишки Ногалової (Брно), «Ми – тутешні, а ті – чужі – прибуду, нанос» Ванди Їржиковської (Їчин), «Образ галявин з погляду регіональних хронік Подржевіцка» Ондржея Махалка (Прага), «“Гунцокарі”¹ – гірські мешканці та їх обмеження до майоритної спільноти, стереотипний образ, атрактивність та небезпека інших» Мартини Боцанової (Трнава), «Проблематика гунцокарського населення в Малих Карпатах на давніх мапах» Павла Крайчовича (Трнава), «Мовно-культурний образ представників “чужого” в народних оповідях з Тешинска» Яни Рацлавської та Вітєслава Вілімека (Острава), «Державні уряди верзус музиканти-жебраки (надання ліцензії музиці жebraків в Угерському Градішті та околиці в 20–30-х рр. ХХ ст.)» Петра Чигала (Угерске Градіште), «Церква Ісуса Христа Святих останніх днів в Угерському Градішті – соціологічна сонда до життя членів церкви» Ленки Влкової (Угерске Градіште), «Свята зимового сонцестояння національних меншин у Чеській Республіці» Яни Полакової (Брно), «Відзеркалення віри в народному художньому вияві. Євангелські підмальби на склі» Алени Калінової (Брно).

У доповіді «Народне лікування на українській Волині під час Другої світової війни (*жили ми там разом – українці, чехи, поляки; ми змушені були допомагати один одному – в здоров’ї і хворобах; нелегкі то були часи*)» Вероніка Беранська (Прага) подала образ життя волинських чехів на українській Волині перед переселенням у тодішню Чехословаччину після Другої світової війни. Дослідження ґрунтоване на спогадах респондентів з важких воєнних років, коли сільські знахарки, через брак медикаментів і кваліфікованої медичної допомоги, лікували населення переважно зіллям, замовляннями та ритуалами, використовуючи симпатичну магію. У доробку висвітлена діяльність сільських знахарок чеського походження й українських знахарів у лікуванні та профілактиці окремих захворювань. У дослідженні «Вплив словацьких парафіяльних товариств на життя словаків у Празі» Магдалена Рихлікова (Прага) з’ясувала вплив / посилення конфесіонального масштабу тотожності на національну ідентичність словацької меншини через посередництво празьких словацьких товариств.

Доробок «Відносини між інтерпретантами сільських танців в Угерському Градішті, Угерському Броді та околиці» Габрієли Смержичкової (Угерске Градіште) присвячений сучасному народному танцю. Інтерпретанти народного танцю – це не лише фольклорні колективи й сільські групи, а й окремі виконавці, котрі є іноді єдиними носіями вже загалом забутих танців. На основі дослідження проблематики «ми і вони» спостерігаємо передовсім різницю між інтерпретантами, які походять з місцевостей первинного походження танцю, і сучасними інтерпретантами.

Результати досліджень з територій Північно-Східної Словаччини, де проживає українське населення, представляє розвідка свідницької дослідниці народної культури, фольклористки Надії Вархол «Народні прізвиська з русько-українських сіл Словаччини як специфічний фольклорний вияв». Люди здавна кепкували над своїми недоліками, негативними рисами людського характеру, сміялися над собою, що і вможливило виникнення різноманітних прізвиськ (*прізвиськи, називки*). Причиною висміювання була не тільки локація того чи іншого села,

але і його своєрідна ознака, як-от говірка, одяг, харчування тощо. *Прозивки* досліджуваного регіону авторка розмежувала на одинадцять основних груп: насмішкуваті пастуші вірши-ки-дражнилки під час випасання худоби на пасовиську; за видом і розміщенням населеного пункту (*болотяре, потічкаре...*); прізвища за назвами рослин (*папортиняци, боб'яре*); прізвища за назвами птахів і комах (*кавкаре, хуткаре, комари...*); прізвища за назвами тварин (*бикаре, жаб'яре...*); прізвища за соціальним станом (*шолтиси, жидляре, лопатяре...*); прізвища за ознаками народного одягу, народної страви (*гуняре, чересаре, мачанкоше...*); прізвища за мовними особливостями (*під'юше, пуйдоше...*); прізвища за видами ремесел (*дритаре, угляре...*); прізвища за фізичними і психічними властивостями (*лисаці, вольовачі, плачі...*); прізвища за національністю (*шваби, талияне, татаре, сабатаре...*); висміювання сіл за звуками церковних дзвонів (*ко-за-рі, ман-тя-рі; бий Пет-ре, бий Пав-ле, бий свя-тий Ми-хайле...*); каламбури, пов'язані зі своєрідними говірками віддалених населених пунктів (*З Миролі, де гачі пороли; Ядлова і Белеївці – шитки люде при палінці; Твоя воля, а мій Верлих, а пів Гутки...*).

Наприкінці наукового збірника матеріалів кожну розвідку резюмовано англійською і німецькою мовами; подано Загальний список використаної літератури і Географічний покажчик. Збірник проілюстровано кольоровими (59) і чорно-білими (21) світлинами.

Примітка

¹ Гунцокарі – дроворуби, покруч із нім. *der Holzhaacker*.